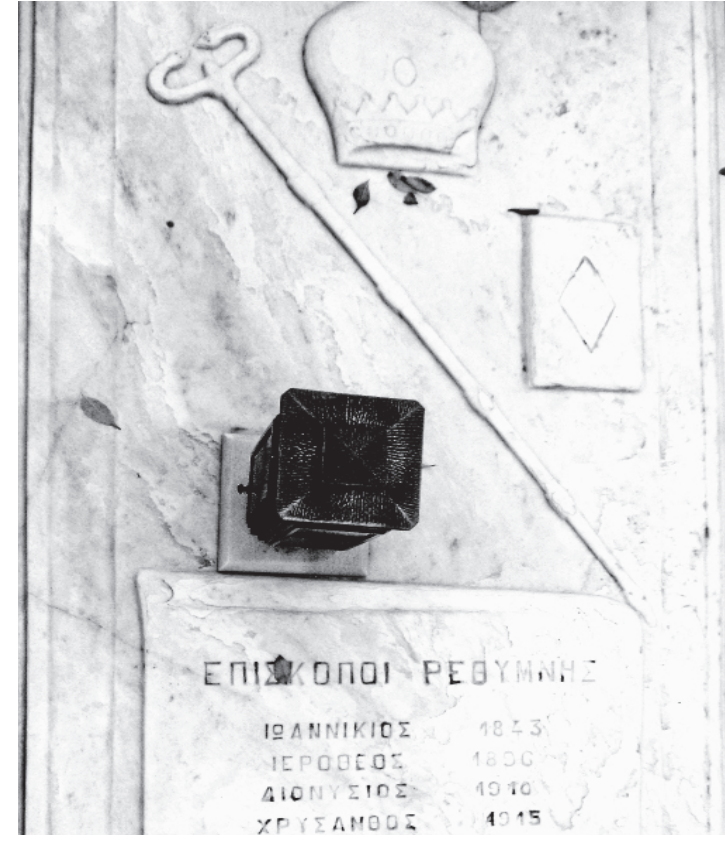

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 36 Ρεθεμνιώτικη δημόσια εκπαίδευση: μια ιστορία 220 χρόνων (I)

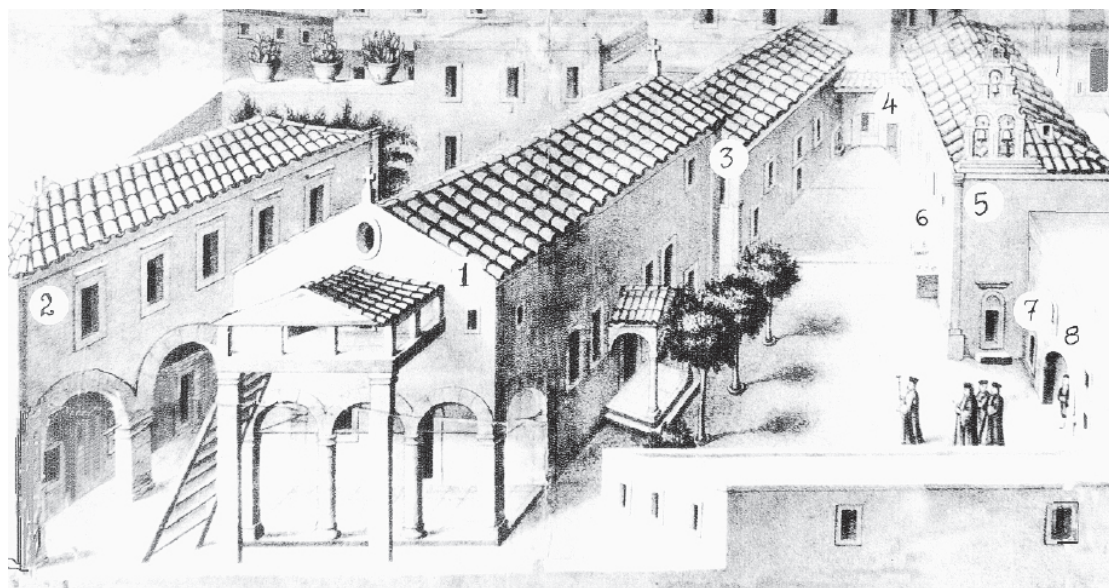
Από σήμερα ξεκινούμε την αναζήτηση τεκμηρίων της ιστορίας της ρεθεμνιώτικης εκπαίδευσης. Αφορμή αποτελεί η πρόσφατη κυκλοφορία της διδακτορικής διατριβής του συγγραφέα της στήλης σε μορφή βιβλίου, με τον τίτλο «Η εκπαίδευση στο Ρέθυμνο (1795-1940). Σχολικό και διδακτηριακό δίκτυο | Επιμέτρως Η. περιόδου 1940-1974». Την διατριβή αυτή είχε υποβάλει στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων δέκα χρόνια πριν, το 2007, και είχε εγκριθεί ομόφωνα με άριστα. Μια περίληψή της στο ήμισυ περίπου αποτελεί το βιβλίο αυτό, που τυπώθηκε από τη **Γραφοτεχνική Κρήτης Α.Ε.Ε.**, με σχεδιασμό και γραφιστική επιμέλεια της **Ελένης Αλεβυζάκη**. Πρόκειται για μια μεγάλη έκδοση 340 σελίδων, οι οποίες υποστηρίζονται από εικονογραφικό υλικό εκατοντάδων φωτογραφιών, όχι μόνο διδακτηρίων αλλά και θεμελικών εγγράφων, προσωπικοτήτων που καθόρισαν την πορεία της εκπαίδευσης στο Ρέθυμνο, εξωφύλλων σπάνιων εκδόσεων και δεκάδων πρωτότυπων χαρτών, μεταξύ των οποίων ένας συνοδικός χάρτης της εκπαίδευσης στην Κρήτη, στον οποίο παρουσιάζονται τα σχεδόν 900 σχολεία που λειτούργησαν την περίοδο 1661-1965.

Στο εξής κανείς δεν δικαιούμαστε να γράφουμε ότι ελάχιστα σχολεία λειτούργησαν στο Ρέθυμνο κατά τον 19^ο αιώνα. Αντίθετα, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τόσο το κοινό σχολείο του Ρεθύμνου όσο

και το ελληνικό λειτουργούσαν από τον ακόμη προηγούμενο και απ' αυτόν αιώνα, από το έτος δηλαδή **1795**, και μάλιστα με σημαίνοντες εκπαιδευτικούς. Το κοινό σχολείο του Ρεθύμνου μετά από μια εικοσαετία μετατράπηκε σε αλληλοδιδασκτικό, από έναν εκλεκτό εκπαιδευτικό και επαναστάτη, τον Φιλικό και Σιφναίο **Γεώργιο Βάο**. Το ελληνικό σχολείο την ίδια περίοδο ήταν πρότυπο για ολόκληρη την Κρήτη, αφού δάσκαλός του ήταν ο **Ιωάννης Μεταξάς-Λαζαρόπουλος**, σπουδασμένος στην Ακαδημία των Κυδωνιών και αργότερα, από το 1826 μέχρι το 1838, διετέλεσε επίσκοπος Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου. Είναι ο ίδιος που δώρισε μερικά πολύτιμα βιβλία μετά θάνατον, το 1843, στη μεταγενέστερη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης, όπως έχουμε γράψει αναλυτικά παλιότερα σ' αυτή τη στήλη (στη φωτογραφία εικονίζεται ο κοινός τάφος του στη Μεσομπελιτσία με τους μακαριστούς επισκόπους **Ιερόθεο Μπραουδάκη**, **Διονύσιο Καστρινογιαννάκη** και **Χρύσανθο Τσεπετάκη**).

Αμέσως μετά την επανάσταση του 1821 το αλληλοδιδασκτικό και το ελληνικό σχολείο επαναλειτούργησαν, μαζί με το πρώτο παρθενγωγείο της πόλης, αλλά και δεκάδες άλλα σχολεία στην υπαίθρο, μεταξύ των οποίων και δύο δευτεροβάθμια, που αποτέλεσαν εκπαιδευτικούς φάρους: τα ελληνικά σχολεία του **Μοναστηρακιού** στο Αμάρι και της **Μονής Αγίου Πνεύματος** στον Αη Βασιλή. Το αρρεναγωγείο της πόλης επαναλειτούργησε από το έτος 1834, το ελληνικό σχολείο από το 1835 και το παρθενγωγείο από το 1845. Το Άγιο Πνεύμα πρωτολειτούργησε ως κοινό το 1836 και ως ελληνικό το 1858 και το Μοναστηράκι ως κοινό το 1840 και ως ελληνικό από το 1869. Και τα τρία σχολεία της πόλης στεγάστηκαν σε κτήρια περιμετρικά του μητροπολιτικού ναού των Ει-

σοδίων της Θεοτόκου, τα οποία φαίνονται στο παρατιθέμενο σχέδιασμα, πίσω από το ιερό το ελληνικό σχολείο, δεξιά το αλληλοδιδασκτικό αρρένων και αριστερά το παρθενγωγείο.

Τα 303 εκπαιδευτήρια της περιόδου 1795-1940	
Νηπιακά Σχολεία	6
Γραμματοδιδασκαλεία	49
Δημοτικά Σχολεία	183
Παρθενγωγεία	48
Ελληνικά Σχολεία	13
Ημιγυμνάσια	2
Γυμνάσια	2

Από εκεί και πέρα η πρόοδος της ρεθεμνιώτικης εκπαίδευσης υπήρξε ραγδαία. Στις παραμονές της επανάστασης του 1866 στο διήμερο Ρεθύμνης λειτούργησαν 37 σχολεία, λίγο πριν από την επόμενη του 1878 50 σχολεία, το 1887 67 και λίγο πριν την Κρητική Αυτονομία συνολικά 83 σχολεία! Αυτό σημαίνει ότι η πανομοιότυπα αναφερόμενη χρονολογία 1899 ως έτος ίδρυσης των περισσότε-

ρων από τα σχολεία του Ρεθύμνου είναι λανθασμένη και ότι η επίσης αναγραφόμενη στερεότυπα χρονική υστέρηση του Ρεθύμνου και της Κρήτης στον τομέα της εκπαίδευσης δεν ήταν πραγματική αλλά οφειλόταν στην έλλειψη σχετικών ερευνών. Στο βιβλίο μας για την περίοδο 1795-1940 τεκμηριώσαμε τη λειτουργία -ούτε λίγων ούτε πολλών- **303 συνολικά εκπαιδευτικών ιδρυμάτων** στο Ρέ-

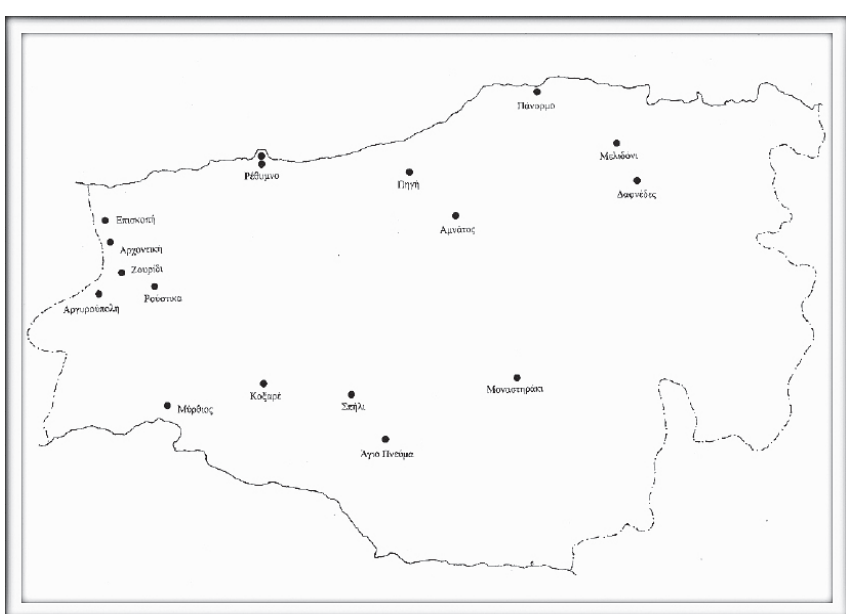
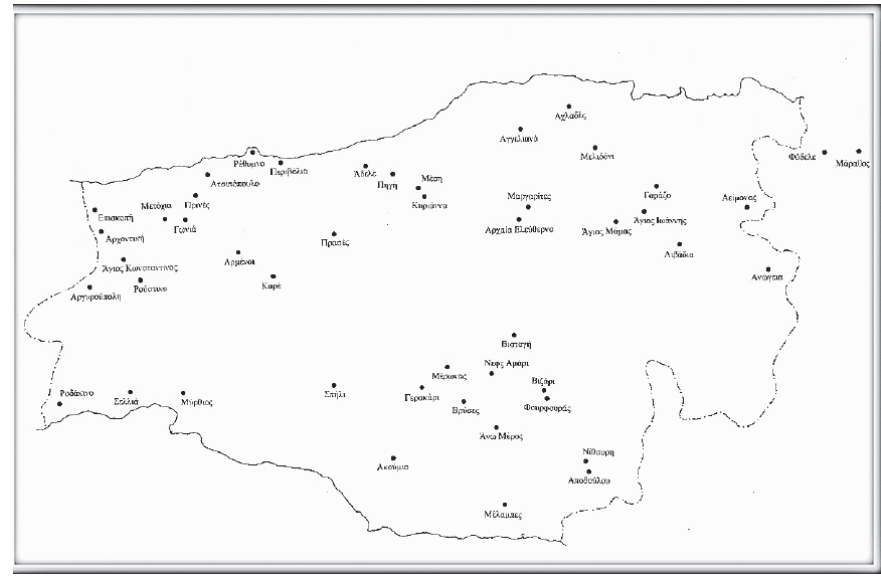
θυμνο. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε 288 διδακτήρια των σχολείων αυτών, ενώ για την περίοδο 1940-1974 τεκμηριώσαμε την οικοδόμηση άλλων 113 διδακτηρίων. Ο τεράστιος -για τα δεδομένα του τόπου- αυτός αριθμός σχολείων και σχολικών κτηρίων δείχνει μεταξύ άλλων την κινητοποίηση των τοπικών κοινωνιών, ως αποτέλεσμα της πίστης τους στην εκπαίδευση.

■ Τα πρώτα σχολεία της υπαίθρου του Ρεθύμνου

- **1834** Πηγή
- **1837** Φραντζεσκιακή Μετόχια
- **1840** Αργυρούπολη, Μαργαρίτες, Μύρθιος Αγίου Βασιλείου, Σελλιά
- **1844** Ατσιπόπουλο, Μελιδόνι, Νεφς Αμάρι
- **1848** Μέλαμπες
- **1850** (μέχρι) Άγιος Κωνσταντίνος, Άγιος Μάμας, Άδελε, Ανώγεια, Αποδούλου, Βρύσες Αμαρίου, Γαράζο, Γάλλοι, Γερακάρη, Γωνιά, Επισκοπή Ρεθύμνης, Κούφη, Περιβόλια, Πρινές, Ρουμελί, Ρούστικα, Φουρφουράς, Φόδελε
- **1856** Μέρωνας
- **1858** Άγιος Βασίλειος, Λευκόγεια, Σπήλι
- **1860** Αρμένιοι
- **1861** Βιζάρι
- **1866** Αμνάτος

Να δούμε όμως ποια ήταν τα πρωτότερα μικτά σχολεία της υπαίθρου κατά τη σειρά ίδρυσής τους. Με μια ματιά βλέπουμε ότι αυτά ήταν εγκατεστημένα σε όλες τις επαρχίες του Ρεθύμνου, σχεδόν όλα σε κεφαλοχώρια και σε επίκαιρες συγκοινωνιακά θέσεις.

Με την ευκαιρία αξίζει να δούμε και τα χωριά στα οποία λειτούργησαν παρθενγωγεία, πέραν του κατώτερου της πόλης, που λειτούργησε στο Ρέθυμνο από το 1845 έως το 1929 και του ανώτερου, που ξεκίνησε τη λειτουργία του μεταγενέστερα. Σημειωτέον ότι συχνά έχει εξαφανιστεί σε πολλά από τα χωριά αυτά ακόμη και η ανάμνηση της λειτουργίας τέτοιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Λεπτομέρειες για τη στέγασή τους και για τις περιόδους λειτουργίας τους ο αναγνώστης μπορεί να βρει στο βιβλίο στο οποίο αναφερόμαστε.

Σειρά έχουν τα χωριά στα οποία λειτούργησαν ελληνικά σχολεία, ιδρύματα δηλαδή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εδώ ο κατάλογος είναι πολύ μικρότερος αλλά ασφαλώς πολύ πιο τιμητικός. Τα τρία από αυτά δεν ήταν πλήρη, με τρεις δηλαδή τάξεις, αλλά μονοτάξια και διτάξια.

Όλα αυτά όμως και άλλα πολλά θα τα ακούσετε και θα τα δείτε στην εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου, που διοργανώνει το Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης την **Τετάρτη 29 Νοεμβρίου 2017** στο Σπίτι του Πολιτισμού, από τις **7.00 μ.μ.** μέχρι τις **9.00 μ.μ.** Θα το παρουσιάσουν ο ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης και πρόεδρος της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Ρεθύμνης **Νίκος Παπαδογιαννάκης**, η ιστορικός **Αγγελική Βλαχοπούλου** και ο πρώην Διευθυντής της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνης **Γιάννης Παπιμούτογλου**, με συντονίστρια την **Κατερίνα Τσακάλη-Δομαζάκη**, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης. Στο δεύτερο μέρος της εκδήλωσης θα τιμηθούν τρεις σημαίνοντες συμπολίτες, για τη συνεισφορά τους στην έρευνα της ιστορίας της εκπαίδευσης του Ρεθύμνου. Πρόκειται για τον καθηγητή Πανεπιστημίου-Βυζαντινολόγο **Νικόλαο Δρανδάκη** (1915-2004), που θα τιμηθεί μετά θάνατον για την κεφαλαίωδη δημοσίευ-

σή του «Ειδήσεις περί των σχολείων Ρεθύμνης κατά το δεύτερον τέταρτον του 19^{ου} αιώνας» και για σειρά άλλων σχετικών δημοσιεύσεων. Η δεύτερη που θα τιμηθεί είναι η συνταξιούχος λυκειάρχης και συγγραφέας **Μαριέττα Ασημομήτη-Εκκεκάκη**, για τη συμβολή της στην έρευνα της ιστορίας της εκπαίδευσης μέσω των βιβλίων «Από την Ιστορία του 1^{ου} Γυμνασίου και του 1^{ου} Λυκείου Ρεθύμνου» και «Η Γαλλική Σχολή Καλογραίων στη Χαλέπα Χανίων (1852-1983)», στην

οποία και πήραν ανώτερη μόρφωση δεκάδες Ρεθεμνιωπούλες. Ο τρίτος τιμώμενος θα είναι ο συνταξιούχος δάσκαλος και διευθυντής σχολείου **Γεώργιος Τσιγνιδός**, για τη συμβολή του στην ανάδειξη της εκπαιδευτικής ιστορίας της μονής Αγίου Πνεύματος Αγίου Βασιλείου, μέσω του βιβλίου του «Η Μονή και η Σχολή του Αγίου Πνεύματος στον Κισσό Αγίου Βασιλείου», που έχει σημειώσει δύο εκδόσεις, και των προσπαθειών του για αναστήλωση των εγκαταστάσεών της. Συ-

ντονιστής της τιμητικής εκδήλωσης θα είναι το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σχολικού Μουσείου και πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου Αμνάτου **Βασίλης Βαμβακάς**, ενώ το έργο του Μουσείου θα παρουσιάσει σε αδρές γραμμές ο υπεύθυνος εκπαιδευτικών προγραμμάτων **Γιώργος Κανακάκης**.

* Ο Χάρης Στρατιάδακhs είναι Δρ Παιδαγωγικής-ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr